ГОДИШНИК НА УНИВЕРСИТЕТА ПО АРХИТЕКТУРА, СТРОИТЕЛСТВО И ГЕОДЕЗИЯ СОФИЯ

Том Volume 52 2019 Брой Issue 1

ANNUAL OF THE UNIVERSITY OF ARCHITECTURE, CIVIL ENGINEERING AND GEODESY SOFIA

Получена: 27.08.2018 г.
Приета: 16.09.2018 г.

АРХИТЕКТУРА НА КЪМПИНГИТЕ – УРБАНИЗИРАНЕ ИЛИ БЯГСТВО В ПРИРОДАТА

Е. Александрова[1]

Ключови думи: *къмпинги, урбанизация, архитектура, временно обитаване*

РЕЗЮМЕ

Започнала като естествен подтик към общуване с природата, почивката на къмпинг се разраства в предпочитан начин за рекреация и добива хиляди разклонения в типологията и същността си. Стремителното увеличаване на хората, практикуващи къмпингуване, налага определени изисквания, правила и нормативна уредба за разполагане на къмпингите в различните територии, като основен се налага подходът на деликатно вписване в съществуващите дадености, който създава и конкретни насоки при планиране и проектиране на къмпинг терените. За създаване на „устойчив къмпинг организъм“ е необходимо да се прецени внимателно степента на урбанизиране на конкретната територия, в зависимост от редица характерни локални фактори.

1. Въведение

Базиран на индивидуалното светоусещане за необходимостта от бягство сред природата, къмпингът постепенно добива характерен образ, очертания и размери, които налагат въвеждане на организация, контрол и задаване на параметри на развитие на тези „временни градове“. Аналогично с възникване на необходимостта от пространствено и градоустройствено планиране на селищата и съвременното понятие за урбанизирана среда, и при къмпингите се появява нужда от различно по степен урбанизиране за осигуряване не само на необходимите удобства за това временно обитаване, но и гаранция за запазване на съществуващия пейзаж в най-близък до автентичния му вид. И докато

[1] Евгения Александрова, гл. ас. д-р арх., кат. „Жилищни сгради“, УАСГ, бул. „Хр. Смирненски“ № 1, 1046 София, e-mail: jenidim@yahoo.com

бивакуването в миналото представлява временно изграждане на лагер, който просто изчезва от пейзажа при прибирането му, то съвременните къмпинги, в голямата си част, са временни обитания за по-дълъг период от време, изискващи конкретни елементи, характерни за урбанизираните територии.

2. Урбанизиране на къмпинг терените

За да се отчита околната среда, климатичните, природните и историческите дадености, близост или отдалеченост от урбанизирана среда, къмпингите добиват и индивидуален статут, градоустройствени параметри и архитектурен облик.

Към днешна дата, според степента на намеса в естествената среда, те могат да се класифицират в две основни групи:

- „Диви къмпинги“ – без инфраструктурна обезпеченост (ток, вода, канал), но на регламентиран за целта терен, със стриктно определени места за палене на огън, осигуряване на извозване на отпадъци и контрол за минимална намеса в околната среда;
- „Урбанизирани къмпинги“ – с пълна инфраструктурна обезпеченост на площадковите мрежи – ток, вода, канал, прецизно парцелирани, с обособени сгради и места за санитарни помещения, обслужване, социални контакти, детски площадки и т.н.

Дивото къмпингуване, без регламент, е по-скоро забранено в повечето европейски страни и Съединените щати, но във Франция, например, въпреки законовата забрана, то се толерира за кратък престой – 1 до 2 нощувки на открито, при изрично спазване на чистота, тишина и ненамеса в околната среда. В националните паркове на САЩ са уредени специални места за бивакуване, отново със строги правила за ползване и мерки за контрол.

В общите случаи на „урбанизирани къмпинги“ те се планират и проектират на специално регламентирани за целта терени – държавни, общински или частни, с устройствени планове, проекти и правила за експлоатация, при предварително изготвени проучвания за степента на влияние върху околната среда.

Степента на „урбанизация“ на къмпинга може да се проследи в исторически план, като стремеж към създаване на удобства, в контекста на техническия прогрес, в лагерите.

Нуждата е продиктувана от организирането на „преместваем“ град с цялото оборудване, необходимо за удобно временно пребиваване.

Къмпингът изисква създаване на собствена архитектура и облик още от появата си с изследователските пътувания през 18 и 19 век. Животът в палатка, каравана или бунгало приема нов смисъл – производителите на мебели започват да комерсиализират сглобяеми и преносими технически съоръжения, които да запазват своята елегантност, предназначени за социален елит, чиято търговска и политическа дейност се осъществява чрез пътуване. Куфари, сандъци за храна, писалища и бюра, тоалетни, легла, маси, столове и кресла, а дори и някои скринове и библиотеки са обект на фантазия и изобретателност, за да станат транспортируеми и устойчиви. В Англия много ателиета процъфтяват като се специализират в производство на съоръжения за пътуване, а производители като Morgan & Sanders, William Pocock, Thomas Chippendale, A. Hepplewhite & Co., стават изобретатели и официални доставчици на Британската империя в нейната колониална експанзия.

Фиг. 1. Сандък-сгъваемо легло от 18 век.
Източник: http://www.livinghistoryshop.com/18th-century-bedding/18th-century-folding-bedstead/

Постепенно възникват въпроси за ефективността и спецификата на използваните материали за покрив, под, за начина на опаковане и транспортиране на оборудването в пътуващия дом. Платът на палатката, подобен на платната на корабите, може да бъде допълнен с под и да е с по-голяма или по-малка площ (благодарение на специални системи за връзване), в зависимост от обстоятелствата на пътуването. Тя се сгъва, навива, и след това се транспортира на слонове или камили. Производителите на мебели се конкурират за предложенията на британската армия да екипират офицерите с палатки и преносими аксесоари.

Фиг. 2. Сгъваем стол от 18 век за Британската Армия.
Източник: http://www.dioramasandcleverthings.com/2012/02/british-campaign-furniture.html

В началото на 18-ти век оборудването е доста масивно и обемисто и често представлява сглобяеми мебели предимно за каютите на кораби, постепенно обаче предпочитанията се насочват към сгъваемите модели. Първите опити да се изработва оборудване за изследователите са подражание на поливалентния характер на морските мебели. Платна, леки лодки, мебели за каюти лесно се превръщат в къмпинг оборудване. На производителите се предлагат спецификации, които се фокусират върху употребата на предметите в тесни пространства, адаптивността на оборудването за различни среди и изискването за улеснена мобилност. Нови конвертируеми модели на шатри, палатки, тенти и мебели се представят на специализирани изложения в Англия и Франция [2, 4]. Идеята

на цялото оборудване се заключава в улесняване на транспорта и разпъването на шатрите, като след опаковането им на тръгване местността, заета от тях, остава почти непокътната. Крачка по крачка, за около 2 века, архитектурата на къмпингите претърпява редица иновации и модернизации, които към днешна дата получават своеобразно обръщане назад към природата, стремеж за минимално въздействие върху околната среда.

3. Архитектура на къмпингите в контекста на устойчивото развитие

Ако в началото на развитие на лагерите и къмпингите търсенията са били фокусирани единствено върху изобретяването на удобства за обитателите, то в съвременния свят на „устойчиво развитие“ усилията на всички специалисти са насочени към завръщане към корените, намаляване на „урбанизацията“ на къмпингите и вредния ефект от човешката намеса във всеки околен пейзаж чрез намалено използване на природни ресурси, внедряване на безотпадни технологии, възобновяеми природни източници на вода и енергия, използване на рециклирани материали и т.н. Характерът на поставяне, сглобяване и последващо разглобяване и прибиране на оборудването се замества от организиране на по-постоянни удобства, след като преживяването се повтаря година след година на едно и също място и колкото и да е временно пребиваването, толкова са и постоянни част от проектираните удобства за последващо използване. Това е и едно от основните условия, отличаващи лагера от къмпинга – ситуирането му на урегулирани постоянни терени за ежегодно временно обитаване. Появява се дори елемент на уседналост, като в природните паркове на САЩ, например, съществува постоянно сменящ се поток от посетители, пребиваващи на различни места, а в редица къмпинги се обособяват социални общества от ежегодни постоянни обитатели, използващи едно и също място в течение на години. Това превръща архитектурата на къмпингите в неразделна част от околния пейзаж и задължава проектантите да ги планират и композират прецизно и далновидно, с оглед на бъдещи реконструкции, подобрения и разширения. Налага се задълбочен подход към по-дълга експлоатация на цялата структура във времето, носеща черти на урбанизация, характерни за постоянното обитаване, като в същото време е необходимо да се отчете временната страна на къмпинга, продиктувана от смяна на социалните слоеве, обществена нагласа, тенденции в развитието на временното обитаване на локално, регионално, национално и световно ниво, климатични промени и природни характеристики, пречупени през призмата на „устойчивото развитие“ на всяка една територия и регион.

Примери за ползата и значението от далновидното проектиране на къмпинги и вписването им в съществуващия пейзаж дава архитект Хавиер Мартин Тост (Xavier Martin Tost) [8], член на екип за Изследване на Средиземноморската Архитектура (Research Group IAM-Investigation in Mediterranean Architecture, University Ramon Llull, Barcelona, Spain), в експозето си „Архитектура на непринудения туризъм – щадящо вписване в ландшафта чрез къмпинги“ (Architecture for Informal Tourism-Mild Occupation of Landscape through Campsites) [2, 8]. В краткото си резюме към въведението арх.Тост изрично подчертава: *“Целта на това изследване е да се обърне внимание и да се осъзнае стойността/значението на този тип места за настаняване: близост до природа, временно и непринудено обитаване. (The aim of this research is to raise awareness of the values of these kind of settlements: temporality, nature and informal occupancy)“* [8]. Според него запазването и уважението към природните дадености заляга като фундаментално условие в същността на къмпингите – всяко парче от мозайката трябва да бъде поставе-

но без да пречи, като следва естествения ред в ландшафта на съответното място, с разбиране към специфичните му нужди: *„В кампингите, внимателното отношение към околната среда е едновременно условие и детерминанта.“* [8].

Изследването е използвано за формулиране на Стратегия за развитие на Средиземноморския регион на Испания за трансформация на целия бряг, на база рекултивация на териториите, като е използвана традиционната архитектура и строителни техники, положителните ефекти, открити при планирането на тези терени за решаване на природните и урбанистични проблеми в региона. Статията се фокусира върху предимствата на проектираните в района през 60-те години на миналия век два кампинга – “El Toro Bravo” campsite (Architect F. Mitjans 1962, Barcelona) – заемащ равнинен терен на брега под борова гора, и “Cala Gogó” campsite (Architects A. Bonet and J. Puig 1961, Girona) – ситуиран срещу него на стръмен терен, без растителност, с изглед към морето (фиг. 3).

Фиг. 3. Сравнение на релефа и ландшафта, кампинг El Toro Bravo и Cala Gogó
Източник: arch. Xavier Martin Tost [8]

В контекста на средиземноморския климат, двете основни особености, които трябва да се вземат под внимание при проектирането, според арх. Тост, са осигуряване на слънцезащита и равнинни площи за необходимото обслужване на кампингите. И в двата случая предизвикателствата към архитектите се състоят главно в нежна намеса в околния пейзаж, като прецизно разположение на кампинг единиците под съществуващи борови дървета, в единия случай, и леко терасиране и използване на местни растителни видове и слънцезащитни устройства, във втория.

Стремежът на архитектите и в двата кампинга е бил внимателно допълване на съществуващото озеленяване и ландшафт за създаване на добре функциониращ организъм на кампингите, моделиране на терена за осигуряване на гледки към морето, без драстична намеса в пейзажа, предвид концепцията, че „истински девствен пейзаж“ не съществува – това, което в момента е пред очите ни, се дължи на столетия човешка намеса, като засаждане на дървета, превърнали се в гори, коригиране на речни корита и дюни, рекултивиране на земеделски земи и т.н., но ако намесата е съобразена с климатичните особености, характера на релефа и традициите на мястото, тя би имала положително влияние върху устойчивото развитие на зададена територия. Проектантите решават да приложат двойствен подход при планирането на двата кампинга – по-стриктно ситуиране на основните пешеходни и автомобилни подходи с необходимите обслужващи сгради, съсредоточени по основни оси и по-неформално организиране на самите кампинг-единици, с оглед на предоставяне на повече свобода на пребиваващите туристи в композирането на свой собствен пейзаж, като главните подходи се съобразяват с

околните дадености – в единия случай с прилежащите лагуни и борова гора, а във втория, със стръмния характер на терена, предполагащ перпендикулярно разполагане на къмпинг-единиците спрямо денивелацията за осигуряване на гледките към морето и алеи по хоризонталите на терена (фиг. 4 и фиг. 5).

Фиг. 4. Общ поглед и композиция, El Toro Bravo, Viladecans.
Източник: https://www.facebook.com/pg/campingeltorobravo/photos/ и arch. Xavier Martin Tost

Фиг. 5. Общ поглед и композиция, Cala Gogó, Calonge.
Източник: https://www.facebook.com/CalaGogoCostaBrava/photos/ и arch. Xavier Martin Tost

Архитектите на тези къмпинги използват еднакъв подход, въпреки различията в типологията и ландшафта, като изработват концепции за „временни градове“, на база задълбочени проучвания и стратегии за безпроблемна намеса в околната природна среда. И в двата случая е отразена сложността при взаимодействията между териториите и ползвателите. Получената архитектура отразява много елементи от характерните средиземноморски традиции, като например: конфигурация на входове и слънцезащита, тухлени стени, боядисани в бяло, локални решения – сухо каменно строителство, Каталонски арки, изчистена геометрия и обеми и поредица от вътрешни дворни пространства, които приобщават съществуващите дървета и небето към архитектурата на временния град. По стар градоустройствен обичай пешеходните достъпи се проектират спрямо „стъпките“ на човешките потоци. Вътрешната организация и комуникация и на двата къмпинга се основава на лесен достъп до всички зони, целенасочено надребняване на по-едрите обслужващи структури и създаване на въздушни и преходни пространства с осигурени своеобразни паравани за уединение – санитарните възли са открити с частични покривни конструкции, тухлените стени са изградени като решетки с пробиви, а

вратите и прозорците са превърнати в скрити, засенчени отвори. Работи се в две плоскости – по-твърдо планиране на основните подходи и обслужващи сгради, които да станат знакови ориентири в пространството на цялата композиция и по-свободно третиране на отделните къмпинг-единици/парцели, които се маркират единствено като места, а вътрешната организация остава гъвкава според конкретните виждания на всеки ползвател с основна цел – деликатно обитаване в природните дадености (фиг. 6 и фиг. 7).

Фиг. 6. Индивидуални парцели и неформално обитаване, El Toro Bravo.
Източник: arch. Xavier Martin Tost

Фиг. 7. Индивидуални парцели и неформално обитаване, Cala Gogó.
Източник: arch. Xavier Martin Tost

Обособените обслужващи ядра се изявяват като архитектурни акценти, но следват приетите общи правила за спазване на локалните традиции (фиг. 8).

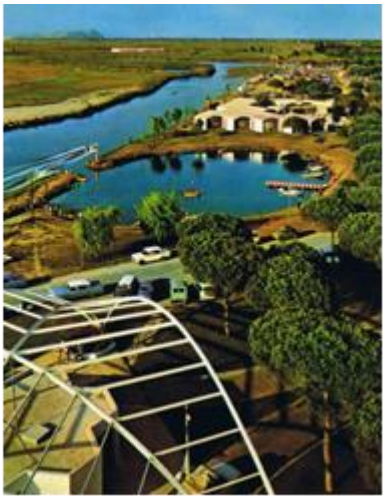

Фиг. 8. Изгледи на кампинг El Toro Bravo.
Източник: https://www.facebook.com/pg/campingeltorobravo/photos/

Към днешна дата кампингът El Toro Bravo не съществува. Той спира да функционира през 2005 г., поради разширение на летището в Барселона и оттогава прилежащите терени са със статут на Национална защитена територия на дюни в делтата на Льобрегат. В същото време кампинг Cala Gogó процъфтява, разраства се и разширява границите си, като едновременно с това провокира развитие на околните терени – нови ресторанти, магазини, кампинги и хотели. Общият интензитет на района се повишава, но се създава разнообразен пейзаж с преобладаващи природни паузи, което потвърждава изводите за преимуществата на кампингите пред останалите форми на временно обитаване за целите на туризма, в контекста на максимално деликатна намеса в съществуващата среда (фиг. 9).

Фиг. 9. Изгледи от кампинг Cala Gogó – сега.
Източник: https://www.facebook.com/CalaGogoCostaBrava/photos/

Благодарение на първоначалната си гъвкава композиция и планова схема, този къмпинг съумява да приеме и всички нови форми, появили се в резултат на техническия прогрес и нарастващото търсене от туристите на максимален комфорт в съчетание с естествена среда. Палатките са заместени от съвременни мобилни домове с всички удобства на индивидуалните вили – отделни помещения за спални, трапезарии, дневни, собствени санитарни възли, открити веранди (фиг. 10). Проектират се допълнителни басейни, тераси и детски площадки, организират се кътове за използване на плажната ивица между съществуващите дървета. „Временният град“ нараства със специални места за провеждане на общи забавления и мероприятия и създава своя собствена реалност, далече от всекидневния безпорядък на градския живот.

Фиг. 10. Мобилна къща в къмпинг Cala Gogó.
Източник: https://www.facebook.com/CalaGogoCostaBrava/photos/

Така създадената *„неформална/непринудена архитектура“* [8], както я нарича арх. Тост, в град на номади, които имат право да го обитават само временно, е динамична и непредсказуема, тя е направлението, в което трябва да се мисли при съвременната нужда от адаптиране на туристическите места за временно обитаване и тяхната експанзия за цялостно регенериране на засегнатите територии. Тя позволява гъвкави решения при евентуално бъдещо разширение на границите на тези терени, промяна в статута им, промяна в условията на природната среда, както и на възгледите и нуждите на устой-

чивия туризъм. Само чрез подобен задълбочен анализ на съществуващите добри примери за къмпинги и извеждане на конкретни правила, с последващо внедряване в нормативната уредба на национално и международно ниво, ще се достигне до оптимално съотношение между урбанизиране и сливане с природата.

4. Приоритетни насоки

Приоритетните насоки в архитектурното проектиране на къмпингите, като изводи от гореизложените примери, могат да се обобщят по следния начин:

- **Съобразяване със съществуващата градоустройствена постановка:**
  - урбанизирани и неурбанизирани територии в близост;
  - транспортна и техническа осигуреност – автомобилни, жп достъпи, летища и др., наличие на електро и ВиК мрежи;
  - прогнозиране на евентуални бъдещи промени в нея, породени от смяна на статут на прилежащи терени, разрастване на селищни структури и др. подобни.
- **Съобразяване със съществуваща природна среда:**
  - климатични особености;
  - релефни дадености;
  - разкриване на характерни гледки и пейзажи;
  - съществуваща флора и фауна.
- **Местни традиции:**
  - традиционни техники на изграждане и строителни материали;
  - характерни форми и структури за временно обитаване;
  - традиции в начина на временно обитаване.
- **Съвременност и устойчивост на къмпинг комплексите:**
  - създаване на динамични и гъвкави планови решения;
  - далновидно използване на природните ресурси – използване на възобновяеми източници на енергия, рециркулация и пречистване на отпадни води и т.н.;
  - използване на рециклирани строителни материали.

Така формулираните насоки в проектиране на архитектурата на къмпингите следва да бъдат разгледани и в контекста на всеки тип къмпинг – от „дивото къмпингуване“ до „урбанизираните къмпинг терени“, като се отчитат всички икономически, социални, демографски и исторически фактори на конкретната среда. Многопластовият характер на този тип рекреация изисква деликатно съчетание между въвеждани общи правила в цялостната къмпинг структура и осигурена индивидуална свобода за всеки конкретен ползвател. Съвременното третиране на такива територии за отдих не трябва да забравя основната идеология на дейността – връщане към корените на предците ни, създаване на временното убежище, скрито сред природата, което обединява различни епохи и преживявания, защото, както казва Жак Боске: *„Къмпингът е едновременно най-старото, но и най-новото творение“*.

ЛИТЕРАТУРА

1. *Barba, R.* (1992) Les grans formes del Territori. O… perquè parlar sempre de l'interior de la ciutat? Quaderns d'Arquitectura i Urbanisme [Notebooks about Architecture and Urbanism]. 194: 41-43. URL: http://bit.ly/1Klena9.

2. *Calderé, X.* (2013) Juliol de 1958. El naixement del primer càmping de Viladecans [The birth of the first campsite in Viladecans]. Punt de Viladecans [Dot of Viladecans]. 65. URL: http://bit.ly/1Mm88Fu.

3. *IAM Group* (2012-2014) R&D Project "Strategies for Sustainable Regeneration of Tourism Settlements in the Mediterranean Coast". School of Architecture La Salle, Ramon Llull University. Barcelona: BIA2011-28297-C02-02.

4. *IAM Group* (2015) Estrategias Mediterráneas [Mediterranean Strategies]. School of Architecture La Salle, Ramon Llull University. Navarra: Ulzama.

5. *Miranda, M. J.* (1985) El camping, la forma más reciente de turismo [Camping, the most recent way of tourism]. Cuadernos de Geografía [Notebooks about Geography]. 37: 157-174. URL http://bit.ly/1IXUodw.

6. *Ollé, M., Mataix, S.* (2011) Camping, Caravaning, Arquitecturing. Documentary and Itinerant Exhibition.

7. *Puig, J.* (2002) Arquitectura turística anys 60-70 [Touristic Architecture in the 1960-70s]. L'Arquitectura del Sol [Sunland Architecture]: 30-33.

8. *Tost, X. M.* Architecture for Informal Tourism-Mild Occupation of Landscape through Campsites. Athens Journal of Tourism, Volume 2, Issue 4, p. 223-239, December 2015; URL: https://www.athensjournals.gr/tourism/2015-2-4-2-Tost.pdf.

ARCHITECTURE OF CAMPSITES – URBAN PLANNING OR ESCAPE TO NATURE

E. Alexandrova[1]

Keywords: *campsites, camping, urban planning, architecture, temporary habitation*

ABSTRACT

Started as a natural urge to communicate with nature, camping holidays are growing in a preferred way for recreation acquiring thousands of embranchments in typology and essence. The rapid increase of people practicing camping imposes certain requirements, rules and regulations for the emplacement of camping sites in different territories. The basic approach should be a gentle entry into the environment, which creates specific guidelines for planning and design of camping land. To create "sustainable camping organism", it is necessary to assess carefully the extent of urbanization of a specific territory, depending on a range of typical local factors.

[1] Evgenia Alexandrova, Chief Assist. Prof. Dr. Aarch., Dept. "Residential Buildings", UACEG,1 H. Smirnenski Blvd., Sofia 1046, e-mail: jenidim@yahoo.com